

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

FEATURES OF THE ANALYSIS OF CASH FLOW

Хроленко О.І.

студентка,

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Лободзинська Т.П.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті досліджено основні методи аналізу руху грошових коштів підприємства, способи оцінки та підходи до складання звітів. Розглянуто складники звіту про рух грошових коштів та різні методи його складання. Проаналізовано інформацію про зміни, що відбуваються у грошових коштах за звітний період, та доведено необхідність управління грошовими потоками для розвитку підприємства. Доведено важливість та необхідність проведення аналізу руху грошових коштів на підприємстві. Розглянуто специфіку складання звіту про рух грошових коштів прямим та непрямим методами.

Ключові слова: звіт про рух грошових коштів, грошовий потік, операційна, фінансова, інвестиційна діяльність.

В статье исследованы основные методы анализа движения денежных средств предприятия, способы оценки и подходы к составлению отчетов. Рассмотрены составляющие отчета о движении денежных средств и разные методы его составления. Проанализирована информация об изменениях, происходящих в денежных средствах за отчетный период, и доказана необходимость управления денежными потоками для развития предприятия. Доказаны важность и необходимость проведения анализа движения денежных средств на предприятии. Рассмотрена специфика составления отчета о движении денежных средств прямым и косвенным методами.

Ключевые слова: отчет о движении денежных средств, денежный поток, операционная, финансовая, инвестиционная деятельность.

This article explores the main methods of analyzing the cash flow of the enterprise, assessment methods and approaches to reporting. Described components of cash flow statement and the different methods of preparation. The analysis about the changes taking place in cash during the reporting period and the necessity of cash flow management for enterprise development. The study proved the importance and need to analyze the cash flow in the company. The specificity of the statement of cash flows direct and indirect methods.

Keywords: Cash flow statement, cash flow, operational, financial, investment.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Процеси глобалізації, що приводять до економічної та політичної взаємозалежності країн і регіонів світу, безпосередньо впливають на процес ведення обліку й складання звітності й у нашій країні. Україна зацікавлена у розвитку зв'язків з іншими країнами, особливо в економіці, що неможливо без вивчення та використання міжнародних стандартів, серед яких стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності посідають важливе місце.

Наявність певної кількості грошових засобів є неодмінною умовою започаткування та функціонування будь-якого бізнесу. У ході здійснення

виробничої діяльності капітал постійно здійснює кругообіг: грошова форма – виробнича – товарна – грошова, а отже, постійно відбуваються операції з витрачання та надходження грошових коштів. Операції, пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства, також зводяться до неодноразово здійснюваних грошових платежів і надходжень.

Від того, наскільки узгоджені між собою за обсягом і часом різні види грошових потоків, значною мірою залежать платоспроможність, фінансова стійкість та поступальність економічного розвитку підприємства. Ефективно організований рух грошових коштів є ознакою високого рівня здійснення фінансового управління

діяльністю, адже завдяки йому підвищується ритмічність здійснення операційної діяльності, раціонально використовуються власні фінансові ресурси, прискорюється обіг капіталу підприємства, скорочується потреба у позиченому капіталі, знижується ризик неплатоспроможності, створюються тимчасово вільні грошові активи для здійснення фінансових інвестицій, здатних генерувати додатковий прибуток. Саме тому грошовому потоку та оцінці його ефективності слід приділяти увагу суб'єктам як внутрішнього, так і зовнішнього фінансового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Грошові потоки донедавна уявлялися як абстрактне поняття, яке застосовувалося переважно під час оцінки інвестиційних портфельів методом дохідного підходу. Однак із розвитком фінансового менеджменту та фінансово-економічного аналізу ця категорія все більше набуває практичного пристосування і вимагає більш глибокого розгляду в науково-теоретичному аспекті [1].

Аналіз руху грошових коштів є предметом досліджень низки вітчизняних та іноземних науковців. Але в умовах зростання значення глобалізації в Україні все більше українських учених досліджують питання аналізу руху грошових коштів та основних методів для підвищення економічної ефективності.

Активно досліджували проблеми й особливості обліку та аналізу грошових потоків підприємства такі науковці, як О.Я. Базилінська [7], І.О. Бланк [8], В.В. Бочаров [9], В.В. Ковальов, А. Рапапорт, Р.С. Сайфуліна, О.М. Сорокіна, Е. Хелферт [10], А.Д. Шеремет [11], О.В. Яріш та ін.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в дослідженні особливостей та основних методів аналізу руху грошових потоків під час використання звітів про рух грошових коштів, складених різними методами, та специфіки їх використання. Це надасть можливість досягнути узгодженості у виборі методів аналізу руху грошових коштів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Будь-який бізнес, як відомо, починається з наявності певної суми грошових коштів, що спочатку перетворюється в ресурси для виробництва. Потім із виробничої форми обіговий капітал перетворюється у товарну, а на стадії реалізації – у грошову.

Усі ці операції багаторазово повторюються, постійно супроводжуючись грошовими надходженнями і грошовими виплатами. Однією з умов фінансового розвитку підприємства є надходження грошових коштів. Проте надмірна кількість грошей на підприємстві свідчить про те, що реально підприємство ризикує зазнати збитків, пов'язаних з інфляцією та знеціненням грошей, а також з утраченою можливістю вигідного їх розміщення [2].

Якість управління фінансами можна оцінити на основі аналізу співвідношення грошових потоків від різних видів діяльності. Аналіз руху грошових коштів за видами діяльності здійснюються за даними форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів», де міститься інформація про надходження і вибуття грошових коштів підприємства протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, що включає: надходження коштів від реалізації продукції (товарів, послуг); надходження коштів за надання права користування активами (оренда, ліцензії); платежі постачальникам; виплати працівникам; оплата податків і платежів тощо, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною та фінансовою.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій із придбання та продажу необоротних активів, а також фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів, тобто: платежі, пов'язані з придбанням фінансових інвестицій, основних засобів, нематеріальних активів; надходження коштів від продажу необоротних активів та фінансових інвестицій, а також від отриманих дивідендів, відсотків.

Фінансова діяльність – це сукупність операцій, які призводять до зміни величини та (або) складу власного та позикового капіталу, а саме: надходження від власного капіталу; емісія акцій; отримання позик та їх погашення; викуп акцій власної емісії; виплата дивідендів.

Аналіз руху коштів у розрізі окремих видів діяльності підприємства дає можливість оцінити, з яких джерел надійшли ці кошти, які напрями їх використання, чи вистачає власних оборотних коштів підприємства для інвестиційної діяльності, визначити спроможність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями, а також чи вистачить одержаного прибутку для забезпечення поточної діяльності підприємства [2].

Звіт про рух грошових коштів надає додаткову інформацію для користувачів фінансової звітності щодо змін, що відбулися у балансі підприємства, а також щодо того, наскільки суттєвими є статті доходів та витрат, що були отримані та сплачені грошовими коштами.

Окрім того, звіт про рух грошових коштів у поєднанні з іншими фінансовими звітами надає можливість:

- оцінити здатність підприємства генерувати майбутні позитивні грошові потоки;
- зробити висновки щодо спроможності підприємства виконувати свої зобов'язання;
- пояснити причину існування різниці між прибутком у звіті про фінансові результати та грошовими надходженнями і платежами;
- оцінити операції підприємства, що належать до інвестиційної та фінансової діяльності.

Отже, основною метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам

фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період [3].

Процес складання звіту про рух грошових коштів являє собою послідовність таких етапів:

1. Визначення зміни залишків грошових коштів та їх еквівалентів.

2. Визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності.

3. Визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.

4. Визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності.

5. Подання отриманої інформації у формі звіту про рух грошових коштів.

Аналіз руху грошових коштів дає змогу вивчити їх динаміку, визначити суму перевищення надходжень над видатками, що дає змогу робити висновки про можливість внутрішнього самофінансування. Такий аналіз інформує про наявність у підприємства коштів для придбання необхідних засобів виробництва, погашення боргів, фінансування своєї діяльності.

Головна мета аналізу грошових потоків полягає в оцінці здатності підприємства заробляти грошові кошти визначеного розміру в певні строки, необхідні для здійснення запланованих витрат. Для цього необхідно вирішити такі завдання:

– вивчити обсяги та джерела грошових коштів підприємства;

– дослідити основні напрями використання грошових коштів;

– зробити аналіз достатності власних коштів для здійснення інвестиційної діяльності;

– з'ясувати причин розходження між величиною отриманого прибутку та фактичною наявністю грошових коштів;

– досягти фінансової оптимізації [4].

Відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, НП(С)БО 1, звіт про рух грошових коштів складається двома методами:

1) прямий метод передбачає безпосередній аналіз показників первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображено господарські операції з грошовими коштами. На підставі даних окремих документів визначаються загальні суми з надходження і витрачання грошових коштів. За допомогою подільшого порівняння отриманих величин встановлюється, чи вистачило грошових надходжень від певної діяльності для забезпечення пов'язаних із нею витрат;

2) непрямий метод, за яким фінансовий результат від діяльності звітного періоду до оподаткування, коригується на зміни в сумі залишків виробничих запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, що відбулися за рік у результаті операційної діяльності, а також зміни доходів і витрат майбутніх періодів, обороти негрошових статей (амортизація необоротних

активів, курсові різниці) та інших статей фінансової звітності, пов'язаних із рухом коштів від інвестиційної та фінансової діяльності [5].

Слід зазначити, що в міжнародній практиці бухгалтерського обліку під час складання звіту про рух грошових коштів перевага надається прямому методу. Згідно з опублікованими даними, непрямому методу складання звіту віддають перевагу 97,5% компаній у США [6]. Британський стандарт FRS-1 вважає, що звіт, складений непрямим методом, більше влаштовує тих користувачів, яких цікавить якість доходів компанії (з урахуванням структури негрошових статей, динаміки змін залишків і т. д.). Користувачі, орієнтовані тільки на кількісні характеристики, віддадуть перевагу прямому методу.

Аналіз руху грошових коштів полягає, головним чином, у визначенні розмірів грошових надходжень і видатків. Ключовим моментом аналізу грошових потоків є розрахунок чистого руху грошових коштів від операційної діяльності. На основі даних про грошові потоки визначається фінансова гнучкість підприємства, тобто його здатність генерувати грошові кошти для своєчасного реагування на різкі зміни конкурентного і ринкового середовища, непередбачувані потреби та можливості.

Аналіз грошових потоків є одним із ключових моментів аналізу фінансового стану підприємства, оскільки завдяки йому вдається з'ясувати, чи спроможне підприємство організувати управління грошовими потоками так, щоб у будь-який момент у розпорядженні підприємства була достатня кількість грошових коштів.

Під час аналізу грошових потоків необхідно дати відповіді на низку питань.

1. У процесі аналізу вхідних грошових потоків:

– чи є причиною збільшення вхідних грошових потоків зростання поточних зобов'язань, які вимагатимуть погашення, тобто відтоку грошових коштів у майбутньому;

– чи має місце зростання акціонерного (статутного) капіталу за рахунок додаткової емісії акцій;

– чи відбувався розпродаж майна підприємства протягом звітного періоду;

– чи спостерігається скорочення запасів товарно-матеріальних цінностей, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів на складі.

Позитивні відповіді на ці питання є свідченням того, що збільшення вхідного грошового потоку не можна вважати абсолютно позитивним явищем, оскільки воно може призвести до значних відтоків грошових коштів у майбутньому або свідчити про проблеми підприємства з поточними розрахунками, формуванням капіталу тощо.

2. У процесі аналізу вихідних грошових потоків:

– чи має місце скорочення показників оборотності оборотних активів;

- чи спостерігається зростання величини запасів і дебіторської заборгованості;
- чи відбувалося різке зростання обсягів продажу товарів, що потребувало додаткових витрат, пов'язаних з їх реалізацією;
- чи здійснювалися надлишкові виплати акціонерам понад рекомендованої норми розподілу чистого прибутку (близько 30%);
- чи спостерігається затримка за сплатою податків, зборів та обов'язкових платежів;
- чи відбувається затримка виплат персоналу за заробітною платою.

Позитивні відповіді на вказані питання можуть свідчити про те, що збільшення вихідного грошового потоку має різні причини і може свідчити як про позитивні (розширення підприємства), так і про негативні наслідки, наприклад про неефективне управління рухом грошових коштів, про проблеми з виробництвом і реалізацією продукції, про надлишкове «вимивання» капіталу з підприємства тощо [7].

У результаті аналізу руху грошових коштів можна зробити попередні висновки про причини дефіциту грошових коштів, якими є:

- низька рентабельність продажу, активів і власного капіталу;
- великі капітальні витрати, не забезпечені відповідними джерелами фінансування;
- велике податкове навантаження, а також значні виплати акціонерам;
- надлишкова частка позикового капіталу в пасиві балансу і пов'язані із цим високі витрати на обслуговування капіталу (значні відсоткові платежі);
- зниження показників оборотності оборотних активів, тобто залучення до обороту підприємства додаткових грошових ресурсів.

Проведене дослідження демонструє значимість процесу аналізу руху грошових коштів та виявляє його особливості під час використання двох варіантів форми № 3 «Звіт про рух грошових коштів», складених прямим та непрямим методами. Повний і безпосередній аналіз грошових потоків підприємства можливий під час використання звіту, складеного прямим методом, оскільки він дає змогу відстежити всі видатки і надходження грошових коштів за звітний період: на підставі даних первинних документів визначаються загальні суми з надходження і витрачання грошових коштів та за допомогою подальшого порівняння отриманих величин встановлюється, чи вистачило грошових надходжень від певної діяльності для забезпечення пов'язаних із нею витрат. Користувачі, орієнтовані тільки на кількісні характеристики, віддадуть перевагу прямому методу.

Особливість аналізу руху грошових коштів на підставі звіту, складеного непрямим методом, полягає у наочному виявленні факторів, що вплинули на зміну залишку грошових коштів, за яким фінансовий результат від діяльності звітного періоду до оподаткування коригується на зміни в сумі залишків оборотних активів та поточних зобов'язань, на зміни доходів і витрат майбутніх періодів, а також обороти негрошових статей (амортизація необоротних активів, курсові різниці) та інших статей фінансової звітності, пов'язаних із рухом коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду. Непрямий метод складання Звіту більше влаштовує тих користувачів, яких цікавить якість інформації про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності з урахуванням структури негрошових статей, взаємозв'язку та впливу динаміки змін залишків виробничих запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості на рух грошових потоків.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, у результаті дослідження доведено важливість та необхідність проведення аналізу руху грошових коштів на підприємстві. Розглянуто специфіку складання звіту про рух грошових коштів прямим та непрямим методами. Виявлено, що використання прямого методу розкриває основні види валових надходжень та витрат грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Цей метод обирають ті підприємства, які більш зацікавлені в отриманні кількісних даних, тоді як до непрямого методу звертаються підприємства, для яких необхідна також і якісний складник специфіки руху грошових коштів. У процесі складання звіту непрямим методом аналізуються статті активів і пасивів, які вплинули на розмір надходжень та видатків, що також надає можливість зрозуміти, як було сформовано бюджет організації.

Загалом на основі проведеного аналізу можна стверджувати, що інформація, подана у звіті про рух грошових коштів, у поєднанні з іншими фінансовими звітами надає змогу оцінити рівень гнучкості, ліквідності та фінансової стійкості підприємства, його здатність генерувати надходження грошових потоків, можливість реагувати на зміни ринку, спроможність погашати свої зобов'язання. Виявлено, що звіт про рух грошових коштів є також підставою для планування інвестиційної та фінансової політики, а компетентне управління рухом грошових коштів є необхідною умовою для розвитку та зростання підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кошельок Г.В. Оцінка якості управління грошовими потоками на підприємстві / Г.В. Кошельок // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1. – С. 108–115 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_18
2. Надточій С.І. Аналіз грошових потоків підприємства / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 8. – С. 82–85.

3. НП(С)БО 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
4. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств : [навч. посіб.] / О.С. Філімоненков. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 440 с.
5. Титаренко Я. Проблеми організації обліку грошових коштів та рекомендації щодо її удосконалення / Я. Титаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/7_100051.doc.htm
6. Хом'як Р.Л. Удосконалення методики складання звіту про рух грошових коштів у системі інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень / Р.Л. Хом'як, І.Л. Цюцяк, А.Л. Цюцяк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – Вип. 577. – 506 с.
7. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : [навч. посіб.] / О.Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
8. Бланк І.О., Ситник Г.В. Управління фінансами підприємств : [підручник] / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. – К. : КНТЕУ, 2006. – 780 с.
9. Бочаров В.В. Финансовый анализ. Краткий курс / В.В. Бочаров. – 2009. – С. 240.